

*Тетяна Іванівна Фулей,
начальник відділу наукових досліджень проблем судочинства
та науково-методичного забезпечення суддівської освіти
Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0002-9800-8785*

ПІДМІНА ПОНЯТЬ ЯК ВИД ЗАКОНОТВОРЧИХ ПОМИЛОК: НЕОБХІДНІСТЬ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Постановка проблеми. Рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) щодо України ілюструють численні приклади констатації Судом порушень державою своїх зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, які зумовлені саме парламентом – від неперсонального голосування його членів [1, п. 145] до неспроможності законодавчого органу протягом десятиліть врегулювати суспільно важливі відносини, що стосуються прав людини та основоположних свобод [2, п. 55], чи узгодити чинні закони з Конституцією України [3, п. 84].

Показовим прикладом нехтування законодавцем своїм обов'язком унормувати суспільні відносини із урахуванням нових реалій є Житловий кодекс [4] (далі – ЖК), приписи якого «у багатьох випадках не дозволяють вирішити спір в умовах ринкових відносин і захисту приватної власності» [5] та визнавалися неконституційними (до прикладу, рішенням Конституційного Суду України від 20 грудня 2019 року № 12-р/2019) [6]. Депутати вочевидь не відчували когнітивного дисонансу, коли до ЖК, просякненого «ленінськими ідеями побудови комуністичного суспільства», у 2015 році вносили зміни, пов'язані зі спрощенням умов ведення бізнесу [7], а у 2018 році – з включенням до переліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов і яким жилі приміщення надаються у першу чергу, постраждалих учасників Революції Гідності [8]. Доволі прикметно, що аж до внесення змін Законом № 2215-ІХ від 21 квітня 2022 року [9], тобто впродовж кількох років після окремої думки судді Верховного Суду [5], яка викликала значний резонанс, законодавець не переймався бодай найменуванням неіснуючої держави у назві ЖК. Зауважимо, що хай і після внесених Законом № 2215-ІХ змін, однак у ЖК досі залишаються такі рудименти, як «правила соціалістичного співжиття» (ч. 1 ст. 116) [4].

Інша усталена практика – спосіб зупинення дії законодавчих положень щодо розмірів соціальних допомог і пільг, установлених спеціальними законами, шляхом прийняття / внесення змін до бюджетного законодавства – ілюструє т. зв. спосіб вирішення проблеми шляхом її відкладення. Аналізуючи практику ЄСПЛ, можна знайти чимало ухвал про неприйнятність заяви або відсутність констатації порушення «зараз» за однією підставою (до прикладу, з огляду на відсутність «легітимних очікувань щодо отримання майна»), проте констатацію порушення «потім» за іншою (найчастіше – через невиконання остаточних судових рішень). До прикладу, розмір разової грошової допомоги ветеранам війни відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [10] (далі – Закон № 3551-ХІІ), запроваджений Законом № 367-ХІV [11], – т. зв. допомога до 5 травня – був закріплений у законі майже чверть століття (1999–2023 рр.) – аж до змін, внесених Законом № 2983-ІХ [12]. Прикметно, що, розглядаючи скарги таких заявників, які стверджували про наявність у них легітимних очікувань щодо сум виплат, ЄСПЛ не погоджувався із їхньою позицією, оскільки, на думку Суду, парламент відповідно до Конституції має право вносити зміни щодо встановлених розмірів виплат [13, п. 36–37]; водночас ЄСПЛ визнавав такий спосіб не найкращим з точки зору юридичної техніки [14]. Водночас така практика неодноразово визнавалася неконституційною і породжувала сотні тисяч судових спорів щодо розмірів виплат, які, своєю чергою, призвели не лише до перевантаження судової системи, зокрема перетворення

адміністративних судів на квазіпенсійні, а й – оскільки встановлені у законі розміри не були підкріплені фінансовими можливостями держави – до проблеми невиконання судових рішень і масових звернень до ЄСПЛ уже з цієї підстави, що мало наслідком прийняття Судом безпрецедентного за кількістю заявників рішення у справі «Бурмич та інші проти України» [15].

Явище «допомоги до 5 травня ветеранам війни» ілюструє не лише спрямованість депутатів, особливо у передвиборчі періоди, на підкуп певних категорій виборців шляхом запровадження не підкріплених фінансовими можливостями соціальних пільг, про що вже доводилося зазначати [16], а й поширену практику розширення суб'єктного складу отримувачів пільг за рахунок нових категорій і поступової підміни понять, що має далекосяжні наслідки. Зайве підкреслювати, що при прийнятті Закону № 3551-ХІІ у 1993 році статус «ветеранів війни» поширювався передусім на інвалідів та учасників війни, яку у той час називали «Великою Вітчизняною», пізніше – Другою світовою, для яких 9 травня мало яскраво виражений символізм, свідченням чого є ставлення до цієї дати в сучасній росії. Тож виплата допомоги саме «до 5 травня» (тобто напередодні радянського «дня перемоги», щоб «гідно відзначити свято») обрана ініціаторами законопроекту – депутатами ІІІ скликання з фракції комуністів не випадково, а матеріальна складова (а саме грошові кошти, що, на відміну від заходів реабілітації чи соціалізації, не зумовлені конкретними потребами одержувачів) нерозривно пов'язувалася з ідеологічною (міцним зв'язком та приуроченістю до радянського свята). Подальше поширення дії Закону № 3551-ХІІ спершу на військовослужбовців, направлених для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки або у відрядженнях в держави, де в цей період велися бойові дії, а з 2015 року – на осіб, які брали участь в АТО та у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України призвело до того, що в останні роки більшість отримувачів цієї допомоги не мали стосунку до Другої світової війни (кількість ветеранів якої природно зменшувалася із плином часу) та цілком могли бути необізнаними щодо символізму дати її виплати й ідеологічного шлейфу цієї допомоги.

Враховуючи суспільні наслідки парламентської діяльності, наведене унаочнює актуальність наукових досліджень, спрямованих на аналіз законотворчої діяльності парламенту, зокрема, розмежування порушень і законотворчих помилок, їх виявлення та аналіз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику законотворення, зокрема вимоги до нормативних актів і питання законодавчої техніки, досліджували, зокрема на дисертаційному та монографічному рівнях, чимало вітчизняних науковців, серед яких – О. Богачова (законотворення: теоретико-прикладні аспекти), Ж. Дзейко (законодавча техніка в Україні: історико-теоретичні дослідження), В. Косович (техніко-технологічні аспекти удосконалення нормативно-правових актів України), А. Мельник (вплив законодавчої техніки на якість закону), В. Риндюк (законодавча техніка: поняття, форми, види, реалізація в Україні; нормотворча діяльність), І. Шутак (юридична техніка) та ін. Законодавча термінологія, зокрема дефініції, були у фокусі наукових досліджень Н. Артикуци, О. Дашковської, І. Онищука, Т. Подорожної, А. Хворостянкіної та ін. Правотворчим, зокрема законотворчим, помилкам присвячені праці Ж. Дзейко, В. Риндюк, Є. Євграфової, О. Іваненко, В. Косовича, Б. Малишева, І. Снігур, І. Яншиної та ін. Варто зауважити, однак, що в дослідженнях проблематики нормотворчості вітчизняні науковці донедавна значною мірою використовували праці та опиралися на висновки російських вчених, зокрема, В. Баранова, Н. Волпенка, М. Давидової, Т. Кашаніної, Л. Морозової, Т. Москалькової, С. Полєніної, В. Сирих, Ю. Тіхомірова та ін. Також зазначимо, що протягом останніх років увага до дослідження цієї тематики спала, і навряд чи переорієнтація наукових досліджень на іншу проблематику зумовлена відсутністю законотворчих помилок. Серед останніх публікацій виокремимо статті Л. Котової і С. Петрушкова – щодо техніко-юридичних помилок у нормативно-правових актах України (2021), В. Косовича – щодо загальнотеоретичної характеристики прихованих (латентних) недоліків нормативно-правих актів (2018) та О. Іваненко – щодо теоретико-правового аналізу поняття та сутності законотворчої помилки (2018), – у крайній слушно зауважено, що, досліджуючи проблеми помилок у законотворчій діяльності, науковці зупиняються на розгляді критеріїв класифікації та власне самих класифікаціях таких помилок [17, с. 13]. Водночас підміна понять, хоча побіжно і згадувалася науковцями [18, с. 153; 19, с. 92] серед типових помилок розробників законопроектів, однак досі не була предметом окремого дослідження.

Це зумовлює мету статті – на підставі аналізу законодавчих актів виявити приклади законотворчих помилок, яким властиві ознаки підміни понять.

Основні результати дослідження. Передусім підкреслимо, що підміна понять розглядається як певний прийом (психологічний, риторичний та ін.) і пов'язується з логічною помилкою, яка покладена в її основу. Так, у підручнику з юридичної логіки «підміна поняття» розкривається як одне з типових порушень закону тотожності [20, с. 31]; суть підміни поняття полягає у тому, що в одне і те саме поняття вкладаються спочатку одні, а потім інші, не тотожні першому смисл і значення [20, с. 31]. Центр протидії дезінформації характеризує «підміну понять» як психологічний прийом, що базується на логічній помилці, і полягає у представленні аудиторії будь-якого об'єкта або явища за таке, яким він не є. З часом цей підмінений вислів вкорінюється і починає функціонувати в суспільстві як єдино правильний [21]. «Підміна понять» – це риторичний прийом або логічна помилка, коли одне поняття або термін навмисно або ненавмисно замінюється іншим, щоб викликати плутанину, приховати істинний зміст, створити недорозуміння або сприяти прийняттю помилкових висновків. Цей прийом часто використовується в аргументації, політичних дебатах, рекламі та інших видах спілкування для маніпулювання аудиторією [20]. Отже, наслідком підміни понять є підміна змісту одного поняття іншим.

Наведемо кілька прикладів, які відповідають наведеним ознакам. Спотворення змісту поняття *the rule of law* («верховенство права» / «правовладдя») у Кодексі адміністративного судочинства України [23], Кримінальному процесуальному кодексі України [24] та Законі України «Про державну службу» [25] проаналізував С. Головатий [26, с. 47–50]. Учений не лише проілюстрував, що законодавець у трьох різних законах «породив три відмінні формальні визначення змісту «принципу верховенства права» в позитивному праві» [26, с. 50], а й підкреслив той факт, що станом на 2012 рік, коли вітчизняний парламент ухвалив КПК, Доповідь Венеційської Комісії [27] вже була доступною, «а з неї випливало, що український законодавець у національному праві записав те, що не відповідало викладеному в документі Венеційської Комісії 2011 року європейському стандарту» [26, с. 49]. У кожному разі законодавець спричинив ототожнення верховенства права з формулюваннями із ст. 3 Конституції України; іншими словами, «конструкція: «принцип верховенства права» = «людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [26, с. 49] міцно закріпилася у суспільній та професійній правосвідомості, хоча суть верховенства права – зовсім інша.

Наступний приклад стосується теж запозиченого поняття, а саме *access to justice* («доступ до правосуддя»), що є одним із елементів верховенства права. Окрім КПК України, де доступ до правосуддя є однією із засад кримінального провадження (п. 14 ч. 1 ст. 7; ст. 21), це поняття також закріплене у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [28], і це не варто недооцінювати, оскільки «незаконна відмова в доступі до правосуддя», вчинена умисно або внаслідок недбалості, є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження (п. 1 (а) ч. 1 ст. 106 Закону № 1402-VIII).

Водночас аналіз ст. 21 КПК України дає змогу висувати, що зміст, який вкладається у поняття «доступ до правосуддя», не зовсім узгоджується з тим розумінням, що викладене у джерелах його запозичення, передусім у Доповіді Венеційської Комісії [27], а також у Посібнику з європейського права з питань доступу до правосуддя [29], підготовленому Агенцією Європейського Союзу з основоположних прав і Радою Європи спільно з Секретаріатом ЄСПЛ. Очевидно, що законодавець, з одного боку, вважає, що цим поняттям охоплюється «справедливий розгляд та вирішення справи» (ч. 1 ст. 21 КПК України), тобто відносить до нього гарантії «справедливого суду», з другого – ці ж гарантії закріплено в КПК України як окремі засади кримінального провадження поряд (або через кому чи сполучник «та») з «доступом до правосуддя». Особливо незрозумілим є зміст «доступу до правосуддя» у ч. 2 ст. 7 КПК України та ч. 5 ст. 374 КПК України. Зауважимо, що формулювання у ч. 5 ст. 374 КПК України («щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя») та у ч. 2 ст. 7 КПК України («для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя)») не є тотожними, проте в обох випадках доступ до правосуддя закріплений як право підозрюваного чи обвинуваченого. З огляду на сполучник «та» у формулюваннях ч. 2 ст. 7 та ч. 5 ст. 374 КПК України законодавець їх розрізняє, отже, виникає

питання, як це право співвідноситься з однойменною засадою кримінального провадження, а також як воно корелюється із правом на захист. Зауважимо, що зміст права на захист розкривається законодавцем не лише у ст. 20 КПК України, а й конкретизується у інших приписах, зокрема, присвячених стороні захисту (ст. 42–54 КПК України); натомість «доступ до правосуддя» подальшої конкретизації в КПК України не отримав. Також це поняття не розкривається у практиці ЄСПЛ (на відміну від поняття «доступ до суду») – у цьому сенсі воно не є «конвенційним» терміном (у розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), оскільки використовується в інших міжнародних конвенціях. Отже, власний зміст поняття «доступ до правосуддя» у КПК України доволі розмитий; складається враження, що це словосполучення означає одночасно «усе і нічого» та ризикує перетворитися на юридичний варіант «кота Шредингера».

Якщо попередні два приклади стосувалися законодавчого закріплення запозичених понять, порівняно нових як для вітчизняної доктрини, так і для законодавців, і зумовлені, ймовірно, правовим нігілізмом депутатського корпусу, то наступний приклад стосується називання «правами» явищ іншої правової природи. Так, усталеним законодавчим словосполученням є «право на пільги, гарантії та компенсації, передбачені цим Законом». У такий спосіб законодавець визначив певні додаткові блага (переваги, пільги, компенсації та под.) для окремих категорій осіб. До прикладу, у Законі України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ [30] трапляються такі словосполучення: право на додаткову жилу площу, порядок надання і розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України; право на безоплатне або на пільгових умовах забезпечення автомобілем, право першочергового придбання квитків, право на позачергове придбання садових будинків або матеріалів для їх будівництва, право позачергового одержання жилих приміщень; право на забезпечення житлом, право на наступне позачергове за окремим списком забезпечення постійним благоустроєним житлом; право на щомісячну компенсацію в разі втрати годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи та под.; у Законі «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ [31] – право на безоплатний проїзд, право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, право на 50-відсоткову знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом відповідно до закону, право на придбання проїзних документів для себе та членів своєї сім'ї на всі види транспорту поза чергою, право безоплатно відправляти й одержувати листи тощо. Загалом можна стверджувати, що законотворча традиція виписувати пільги через «право» є доволі поширеною – настільки, що сприймається як норма.

Не заперечуючи щодо можливості законодавчого закріплення таких благ для певних категорій осіб, викликає заперечення їх вираження через слово «право». Варто наголосити, що основне значення слова «пільга» – це повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил, виконання яких-небудь обов'язків [32, с. 535], тому «право на пільги» – це, іншими словами, «право не дотримуватися встановлених правил» або ж «право не виконувати обов'язки». На наше переконання, поширеність у законодавстві фрази «право на пільги» або більш розлогого варіанта «право на пільги, гарантії та компенсації відповідно до цього Закону» є наочним прикладом підміни понять. Навряд чи можна вважати, що 50-відсоткова знижка при користуванні транспортом, чи позачергове придбання квитків належать до «основоположних прав людини» – це насправді додаткові блага (пільги, переваги, компенсації і тощо), а не «конституційні права і свободи» (ст. 22 Конституції України). Відтак такі законотворчі помилки, як називання «правами» різноманітних пільг призводять не лише до завищених очікувань щодо соціального забезпечення за рахунок держави, а й до помилкового сприйняття змісту прав людини, спотворення ієрархії конституційних цінностей, правового нігілізму.

Окрім називання «правами» пільг, компенсацій та інших благ, ще однією поширеною практикою підміни понять є «прирівняння» (одних категорій осіб до інших, умов забезпечення одних суб'єктів до інших суб'єктів, стажу, необхідного для зайняття посади, до стажу роботи на посаді і т. д.). Доволі прикметно, що це відбувається шляхом внесення доповнень через деякий час після прийняття закону (про статус новоствореного органу або нової редакції закону у ході реформування існуючого), коли «стихнуть пристрасті», оскільки у первинній редакції подібні приписи вочевидь не узгоджувалися б з концепцією реформи та привертали б зайву увагу. До прикладу,

через півроку після прийняття Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [33] Законом № 900-VIII було доповнено ст. 63 новою частиною такого змісту: «Перерахунок пенсій особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції), які мають право на пенсійне забезпечення або одержують пенсію на умовах цього Закону, здійснюється з урахуванням видів грошового забезпечення, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством для поліцейських» [34]. Очевидно, що створення Національної поліції було частиною загальнодержавної реформи правоохоронних органів після Революції Гідності та передбачало оновлення кадрового складу, умов праці та матеріального забезпечення; також очевидно, що така реформа не могла передбачати перерахунок пенсій колишнім працівникам ліквідованих органів внутрішніх справ, виходячи з нового грошового забезпечення поліцейських. Якщо у випадку з «допомогою до 5 травня ветеранам війни» підміна змісту відбувалася поступово за рахунок зміни суб'єктного складу ветеранів війни, у результаті чого основними одержувачами цієї допомоги виявилися захисники територіальної цілісності України у зв'язку з військовою агресією російської федерації, що отримували виплати, ідеологічна «прив'язка» яких суперечила самій суті того, що захищали ці ветерани, то внесення Законом № 900-VIII доповнень до Закону України «Про Національну поліцію» щодо перерахунку пенсій колишнім міліціонерам можна вважати уречевленням фразеологізму про «спритність рук і жодного шахрайства», – усе відбулося швидко і непомітно, як наслідок – колишнім міліціонерам перерахунок пенсій здійснюється так, немов би вони працювали в оновленій поліції.

До того ж, саме в законах про внесення змін і доповнень з'явилися такі мовні звороти, як «право на перерахунок». До прикладу, у 2004 році в п. 2 прикінцевих положень Закону про внесення змін до ст. 43 Закону № 2262-12 [35] зазначено: «Встановити, що особи, яким раніше призначено пенсії відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” (Закону № 2262-12), мають право на перерахунок пенсій з урахуванням положень цього Закону <...>»; у 2015 році – в новій частині ст. 51 «Перерахунок пенсій у зв'язку із зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на такий перерахунок згідно з цим Законом<...>» [36]. Відтак, на додачу до «права на пільги», законодавці «узаконюють» називання «правами» вимог щодо індексації, перерахунку розмірів виплат і т. п., що створює хибне уявлення про зміст прав і свобод та знецінює концепцію прав людини як таку, на що вже доводилося звертати увагу [37].

Зауважимо, що практика «прирівняння» (шляхом внесення змін і доповнень до чинного закону) існувала та відточувалася упродовж усієї новітньої української історії та стосувалася різних категорій суб'єктів, передусім уповноважених на виконання функцій держави. До прикладу, Законом № 2509-VIII [38] доповнено ст. 137 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (Закон № 1402-VIII) [28] частиною другою такого змісту: «До стажу роботи на посаді судді також зараховується стаж (досвід) роботи (професійної діяльності), вимога щодо якого визначена законом та надає право для призначення на посаду судді». Отже, до стажу роботи суддею (залежно від рівня суду) зараховується стаж професійної діяльності у сфері права, стаж наукової роботи у сфері права або досвід професійної діяльності адвоката. Не акцентуючи на тому, що з огляду на виконувани суддею функції (здійснення правосуддя та прийняття рішення іменем України) жодна інша професійна діяльність не може бути прирівняна до суддівської *per se*, це рішення мало наслідком те, що призначені у 2017 році з числа науковців чи адвокатів судді Верховного Суду на теперішній час мають «стаж на посаді судді» понад 16 років, а призначені у 2019 році судді Вищого антикорупційного суду – 10 років, хоча перші здійснюють правосуддя сьомий рік, другі – шостий. За усієї поваги до суддів, підміна понять видається очевидною: особа, призначена на посаду судді Верховного Суду Указом Президента України від 10 листопада 2017 року № 357/2017, водночас її стаж роботи на посаді судді становить понад 16 років.

Насамкінець наведемо приклад щодо підміни поняття «мародерство». Так, 4 березня 2022 року інформаційне управління парламенту опублікувало повідомлення з назвою «Верховна Рада України прийняла Закон про мародерство» [39] – йшлося про законопроект № 7124 від 03 березня 2022 року [40], який став Законом № 2117-IX [41]. Цим Законом «щодо посилення відповідаль-

ності за мародерство» внесено зміни та доповнення не лише до ст. 432 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а й до ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заподіяння ним шляхом зловживання службовим становищем» КК України, якими кваліфіковано дані діяння в умовах воєнного або надзвичайного стану за ч. 4 відповідних статей. Наслідками таких змін було закріплення в суспільній свідомості «мародерства» не в його спеціальному (юридичному) значенні – як викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, а передусім у «побутовому» – як заволодіння чужим майном в умовах воєнного стану. Іншим наслідком стало те, що значне посилення відповідальності (зокрема, підвищення мінімальної межі покарання у виді позбавлення волі за ст. 185 КК України з трьох до п'яти років) в умовах воєнного стану, що оголошений на усій території держави, призвело до призначення судами вкрай суворих покарань за незначні крадіжки, вчинені у далеких від зон ведення бойових дій районах і які не мали нічого спільного з «мародерством»; ця проблема опинилася у центрі уваги юридичної спільноти з огляду на очевидну невідповідність передбаченого законом покарання тяжкості вчиненого злочину [42]. Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду в ухвалі від 28 березня 2023 року у справі № 722/594/22 наголосила, що «таке тлумачення ознаки «в умовах воєнного стану» призводить до того, що будь-яка крадіжка розглядається як тяжкий злочин, і це спотворює саме поняття «тяжкого злочину». Якщо правова система тривіальну крадіжку свинячої вирізки розглядає як тяжкий злочин, то виникає питання, як кваліфікувати ті злочини, які до цього вважались тяжкими і заслугоували на таку кваліфікацію» [43, п. 52]. Доволі прикметно, що колегія суддів ретельно проаналізувала також підготовчі матеріали парламенту [43, пп. 26–31] та дійшла висновку, що «ясно висловлений намір законодавця не дає підстав вважати, що метою цього закону було виключити можливість застосування частин 1–3 статей 185–187, 189, 191 в обставинах, які не мають нічого спільного з використанням безпорадного стану мешканців або інших умов, створених воєнними діями, що полегшують вчинення злочинів у ступені, що значно відрізняється від обставин звичайного життя» [43, пп. 32].

З усіх наведених нами лише приклад щодо «посилення відповідальності за мародерство» може слугувати підтвердженням тези, що «законотворчі помилки усвідомлюються лише після їх виявлення у процесі реалізації закону, найчастіше – при настанні негативних наслідків його дії» [44, с. 109]. Натомість інші приклади підміни понять важко віднести до латентних законотворчих помилок, оскільки не йдеться про приховані недоліки, які не дають змоги виявити себе одразу. Хоча в основі підміни понять є логічна помилка, а результатом найчастіше є формування помилкових висновків (до прикладу, що суть верховенства права – у тому, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; що пільги, гарантії та компенсації, а також перерахунок чи індексація є «правами»; що для перерахунку пенсій колишнім міліціонерам базою обчислення має бути грошове забезпечення поліцейських; що стаж, необхідний для призначення на посаду, має прирівнюватися до стажу роботи суддею; що будь-яка крадіжка в умовах воєнного стану є мародерством та ін.), усі вони були (чи принаймні мали б бути) очевидними у момент прийняття. Вони також не зумовлені ні складністю суспільних відносин чи їх нормативної регламентації, ні недостатністю техніко-юридичних засобів законотворення. Навряд чи такі законотворчі помилки доречно відносити до техніко-юридичних, оскільки характерною ознакою останніх є те, що вони не мають прямого відношення до змісту нормативно-правового акта, а є результатом порушення певних правил законотворчої техніки, що надалі негативно відбивається на якості такого акта [45, с. 100]. Спираючись на класифікацію В. Косовича, який до змістових (сутнісних) помилок відносить такі, що спричинені недотриманням загальних вимог (насамперед соціальної відповідності), які встановлюються щодо нормативно-правового акта, та правил творення його змісту (пов'язані з неналежним використанням правових дефініцій, правових конструкцій, правових презумпцій тощо), а до формальних – помилки у використанні засобів та правил форми нормативно-правового акта (термінологічні, структурні, реквізитні) [19, с. 91], зауважимо таке. Низка помилок (зокрема, термінологічні) на перший погляд видаються «порушенням правил законодавчої техніки», проте підміна поняття полягає у заміні / спотворенні змісту, відтак за своєю суттю вони є змістовими, і подекуди мають концептуальний характер.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку, що підміну понять варто розглядати як окремий вид законотворчих помилок. Підміна понять є певним законотворчим прийомом, у основу якого покладена логічна помилка. Наведені приклади демонструють, що ця практика є непоодинокую; підміна понять стосується багатьох правових явищ (законодавчих дефініцій, термінології, що використовується законотворцем, суб'єктного складу та ін.) і призводить до серйозних наслідків не лише соціально-економічного характеру, а й передусім світоглядного, оскільки зумовлює спотворення змісту явищ і закріплення підміненого / спотвореного сприйняття в суспільній свідомості. Отже, це явище потребує наукового осмислення й суспільної дискусії, зокрема, щодо пошуку дієвих способів запобігання та подолання підміни понять як виду законотворчих помилок.

Список використаних джерел

1. Oleksandr Volkov v. Ukraine. App. no. 21722/11. ECtHR judgment of 9 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>
2. Vyerentsov v. Ukraine. App. no. 20372/11. ECtHR judgment of 11 April 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118393>
3. Veniamin Tymoshenko and Others v. Ukraine. App. no. 48408/12. ECtHR judgment of 2 October 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146671>
4. Житловий кодекс України: Закон України від 30 червня 1983 р. № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
5. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Гудими Д. А. щодо ухвали Великої Палати Верховного Суду від 8 лютого 2018 р. Справа № 357/3258/16-ц. Провадження № 14-1цс18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243445>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР від 20 грудня 2019 року № 12-р/2019. Справа № 1-26/2018(2572/17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-19#n2>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 р. № 191-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту постраждалих учасників Революції Гідності та деяких інших осіб: Закон України від 22 травня 2018 р. № 2443-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2443-19#Text>
9. Про дерадянзацію законодавства України: Закон України від 21 квітня 2022 р. № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#n145>
10. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
11. Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 25 грудня 1998 р. № 367-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-14#Text>
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо разової грошової виплати ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань: Закон України від 20 березня 2023 р. № 2983-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2983-20#n6>
13. Ivan Mykolayovych Serebryanskyu against Ukraine. App. No. 54704/10, ECtHR decision of 3 June 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145258>
14. Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine. App. nos. 68385/10 and 71378/10. ECtHR judgment of 26 June 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145014>
15. Burmych and others v. Ukraine. App. nos. 46852/13 et al. ECtHR judgment (Striking out) of 12 October 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082>
16. Фулей Т. Разова грошова допомога до 5 травня ветеранам війни: комуністичний реванш forever? *Соціальні права. Виклики воєнного часу*: зб. тез доп. Шостої Міжнар. наук.-практ. конф. «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (Київ, 6 лип. 2023 р.). Харків: Право: 2023. С. 265–270.
17. Іваненко О. Теоретико-правовий аналіз поняття та сутності законотворчої помилки: окремі питання. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Februarie 2018. С. 12–15.
18. Снігур І. Й. Типові помилки розробників законопроектів. *Держава і право*. 2009. Випуск 46. С. 150–155.
19. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: монографія, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 566 с.

20. Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків: Золота миля, 2017. 216 с.
21. ЦПД пояснює як працює механізм «підміна понять». URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_rozasnuuye-osoblyvosti-zastosovan/
22. Що таке «підміна понять»? URL: <https://ihavequestions.com.ua/question/shcho-take-pidmina-poniat/>
23. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
24. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
25. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
26. Головатий С. «Верховенство права» не працює. Коментар до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя» (Report on the Rule of Law), що її ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року (CDL-AD (2011)003re). *Право України*. 2019. № 11. С. 39–82. DOI: 10.33498/louu-2019-11-039
27. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). CDL-AD(2011)003rev. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)
28. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>
29. Handbook on European law relating to access to justice: European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 214 p.
30. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28 лютого 1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>
31. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
32. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Том 6, 1975. С. 535.
33. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
34. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення гарантій соціального захисту колишніх працівників органів внутрішніх справ України та членів їхніх сімей: Закон України від 23 грудня 2015 р. № 900-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-19#n12>
35. Про внесення змін до статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб»: Закон України від 15 червня 2004 р. № 1769-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1769-15#Text>
36. Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення: Закон України від 15 липня 2015 р. № 614-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-19#n6>
37. Фулей Т. І. «Право на довідку»: погляд крізь призму суті «прав і свобод». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 70–76. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/14.pdf
38. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»: Закон України від 12 липня 2018 р. № 2509-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2509-19#n83>
39. Верховна Рада України прийняла Закон про мародерство. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220175.html>
40. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство. Картка законопроекту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39170>
41. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України від 3 березня 2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-IX#Text>
42. Масштаб застосування тяжких покарань за крадіжку мимоволі нагадує застосування «закону про 5 колосків», – судді ВС звернули увагу на проблему тлумачення ознаки «в умовах воєнного стану» 26 листопада 2023 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/286264-masshtab-primeneniya-tyazhkikh-nakazaniy-za-krazhu-neproizvolno-napominaet-primenenie-zakona-o-5-koloskakh-sudi-vs-obratili-vnimanie-na-problemu-tolkovaniya-priznaka-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya>
43. Ухвала Верховного Суду від 28 березня 2023 р. Справа № 722/594/22, провадження № 51-3186км22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110395917>

44. Євграфова Є. П. Практика виправлення законотворчих помилок. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 107–120.
45. Котова Л. В., Петрушков С. С. Техніко-юридичні помилки у нормативно-правових актах України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2021. № 2 (42). С. 98–108. DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2021-42-2-98-108>

References

1. Oleksandr Volkov v. Ukraine. App. no. 21722/11. ECtHR judgment of 9 January 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>
2. Vyerentsov v. Ukraine. App. no. 20372/11. ECtHR judgment of 11 April 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118393>
3. Veniamin Tymoshenko and Others v. Ukraine. App. no. 48408/12. ECtHR judgment of 2 October 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146671>
4. Zhytlovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 30 chervnia 1983 r. No. 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
5. Okrema dumka suddi Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Hudymy D.A. shchodo ukhvaly Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 8 liutoho 2018 r. Sprava No. 357/3258/16-ts. Provadhennia No. 14-1tss18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243445>
6. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 49 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statti 135 Zhytlovoho kodeksu Ukrainskoi RSR vid 20 hrudnia 2019 roku No. 12-r/2019. Sprava No. 1-26/2018(2572/17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-19#n2>
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia umov vedennia biznesu (derehuliatytsii): Zakon Ukrainy vid 12 liutoho 2015 r.No. 191-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-19#Text>
8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sotsialnoho zakhystu postrazhdalych uchasnykiv Revoliutsii Hidnosti ta deiakykh inshykh osib: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2018 r. No. 2443-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2443-19#Text>
9. Pro deradianizatsiiu zakonodavstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 kvitnia 2022 r. No. 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#n145>
10. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 22 zhovtnia 1993 r. No. 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
11. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu»: Zakon Ukrainy vid 25 hrudnia 1998 r. No. 367-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-14#Text>
12. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo razovoi hroshovoi vyplaty veteranam viiny ta zhertvam natsyystykykh peresliduvan: Zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2023 r. № 2983-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2983-20#n6>
13. Ivan Mykolayovych Serebryanskyi against Ukraine. App. No. 54704/10, ECtHR decision of 3 June 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145258>
14. Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine. App. nos. 68385/10 and 71378/10. ECtHR judgment of 26 June 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145014>
15. Burmych and Others v. Ukraine. App. nos. 46852/13 et al. ECtHR judgment (Striking out) of 12 October 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082>
16. Fuley T. Razova hroshova dopomoha do 5 travnia veteranam viiny: komunistychnyi revansh forever? *Sotsialni prava. Vykyky voiennoho chasu: zb. tez dop. Shostoi Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Administratyvna yustytysiia v Ukraini: problemy teorii ta praktyky»* (m. Kyiv, 6 lyp. 2023 r.). Kharkiv: Pravo: 2023. S. 265–270.
17. Ivanenko O. Teoretyko-pravovyi analiz poniattia ta sutnosti zakonotvorchoi pomylyky: okremi pytannia. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Februarie 2018. S. 12–15.
18. Snihur I.I. Typovi pomylyky rozrobnykiv zakonoproektiv. *Derzhava i pravo*. 2009. Vypusk 46. S. 150–155.
19. Kosovych V. M. Udoshonalennia normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy: tekhniko-tekhnolohichni aspekty: monohrafiia, Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 2015. 566 s.
20. Bandurka O. M., Tiahlo O. V. Yurydychna lohika: pidruchnyk. 2-e vyd., pererobl. i dopovn. Kharkiv: Zolota mylia, 2017. 216 s.
21. TsPD poiasniuie yak pratsiuie mekhanizm «pidmina poniat». URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_poyasnyuye-osoblyvosti-zastosuvan/
22. Shcho take «pidmina poniat»? URL: <https://ihavequestions.com.ua/question/shcho-take-pidmina-poniat/>

23. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 lypnia 2005 r. No. 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
24. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r. No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
25. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 2015 r. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
26. Holovatyi S. «Verkhovenstvo prava» ne pratsiuie. Komentar do tekstu dokumenta Venetsiiskoi Komisii «Dopovid pro pravovladdia» (Report on the Rule of Law), shcho yii ukhvaleno na 86-mu plenarnomu zasidanni 25–26 bereznia 2011 roku (CDL-AD (2011)003re). *Pravo Ukrainy*. 2019. No. 11. S. 39–82. DOI: 10.33498/louu-2019-11-039
27. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). CDL-AD(2011)003rev. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)
28. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. No. 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>
29. Handbook on European law relating to access to justice: European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 214 p.
30. Pro status i sotsialnyi zakhyst hromadian, yaki postrazhdaly vnaslidok Chornobylskoi katastrofy: Zakon Ukrainy vid 28 liutoho 1991 r. No. 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>
31. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 1991 r. No. 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
32. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. Tom 6, 1975. S. 535.
33. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 lypnia 2015 r. No. 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
34. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia harantii sotsialnoho zakhystu kolyshnykh pratsivnykiv orhaniv vnutrishnykh sprav Ukrainy ta chleniv yikhnykh simei: Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 2015 r. № 900-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-19#n12>
35. Pro vnesennia zmin do statti 43 Zakonu Ukrainy «Pro pensiine zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv, osib nachalnytskoho i riadovoho skladu orhaniv vnutrishnykh sprav ta deiakykh inshykh osib»: Zakon Ukrainy vid 15 chervnia 2004 r. No. 1769-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1769-15#Text>
36. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy z pytan pensiinoho zabezpechennia: Zakon Ukrainy vid 15 lypnia 2015 r. No. 614-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-19#n6>
37. Fuley T. I. «Pravo na dovidku»: pohliad kriz pryzmu suti «prav i svobod». *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2024. No. 1. S. 70–76. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/14.pdf
38. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» u zviazku z pryiniattiam Zakonu Ukrainy «Pro Vyshchyi antykoruptsiinyi sud»: Zakon Ukrainy vid 12 lypnia 2018 r. No. 2509-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2509-19#n83>
39. Verkhovna Rada Ukrainy pryiniiala Zakon pro maroderstvo. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220175.html>
40. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za maroderstvo. Kartka zakonoproektu. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39170>
41. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za maroderstvo: Zakon Ukrainy vid 3 bereznia 2022 r. No. 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-IX#Text>
42. Masshtab zastosuvannia tiazhkykh pokaran za kradizhku mymovoli nahaduie zastosuvannia «zakonu pro 5 koloskiv», – suddi VS zvernuly uvahu na problemu tlumachennia oznaky «v umovakh voiennoho stanu» 26 lystopada 2023 r. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/286264-masshtab-primeneniya-tyazhkykh-nakazaniy-za-krazhu-neproizvolno-napominaet-primenenie-zakona-o-5-koloskakh-sudi-vs-obratili-vnimanie-na-problemu-tolkovaniya-priznaka-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya>
43. Ukhvala Verkhovnoho Sudu vid 28 bereznia 2023 r. Sprava No. 722/594/22, provadzhennia No. 51-3186km22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110395917>
44. Yevhrafova Ye. P. Praktyka vypravlennia zakonotvorchykh pomylok. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva*. 2016. No. 2. S. 107–120.
45. Kotova L. V., Petrushkov S. S. Tekhniko-yurydychni pomylyky u normatyvno-pravovykh aktakh Ukrainy. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka*. 2021. No. 2 (42). S. 98–108. DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2021-42-2-98-108>

Фулей Т. І. Підміна понять як вид законотворчих помилок: необхідність наукового осмислення

Стаття присвячена проблемі підміни понять у законодавчих актах. Розглядаючи підміну понять як законотворчий прийом, у основу якого покладена логічна помилка, у результаті чого спотворюється зміст явища (одне поняття або термін замінюється іншим, у поняття вкладається інший зміст, ототожнюються різні за своєю суттю явища та ін.), і згодом у суспільній свідомості закріплюється сприйняття підміненого / спотвореного змісту. Серед наведених у статті прикладів підміни понять – законодавче закріплення поняття «принципу верховенства права» як таке, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; терміни на кшталт «право на пільги, гарантії та компенсації» або «право на перерахунок»; прийоми «прирівняння» (різних категорій суб'єктів, різного виду стажу і т. п.) та ін. Наведені приклади демонструють, що підміна понять стосується багатьох правових явищ (законодавчих дефініцій, термінології, що використовується законотворцем, суб'єктного складу та ін.) і призводить до серйозних наслідків. Підміну понять варто розглядати як окремий вид законотворчих помилок, що потребує подальшого наукового дослідження.

Ключові слова: законотворча помилка, підміна понять, верховенство права, доступ до правосуддя, закон, права людини.

Fuley T. I. Substitution of concepts as a type of legislative error: the need for scientific consideration

The article is devoted to the problem of substitution of concepts in legislative acts. Considering the substitution of concepts as a law-making technique based on a logical error, as a result of which the true meaning of the phenomenon is distorted, and subsequently, in public consciousness the perception of replaced/distorted content is fixed, the author provides several examples from current laws, which illustrate such substitution, i.e., one concept or term is replaced by another, a different meaning is added to the specific concept, phenomena that are different in their essence are equated, etc.). Among the examples of such substitution of concepts are the following: legislative definition of «the principle of the rule of law» in the Code of the Administrative Proceedings, the Criminal Procedural Code and the Law on the State Service as such, according to which «the human being, his or her life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine as the highest social value and determine the essence and orientation of the activity of the State», as stipulated in the Art.3 of the Constitution; the concept of access to justice in the Criminal Procedural Code and the Law on Judiciary and Status of Judges; using terms such as «right to benefits, guarantees and compensation» or «right to recalculation» as the equivalent of «human rights»; methods of «be likened to» (when different categories of subjects, persons, types of experience, etc. has been equated) etc. The given examples demonstrate that the substitution of concepts concerns many legal phenomena (legislative definitions, terminology used by the legislator, subject composition, etc.) and leads to serious consequences. The substitution of concepts should be considered as a separate type of legislative error, which requires further scientific research.

Key words: legislative error, substitution of concepts, the rule of law, access to justice, the law, human rights.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-455-465